

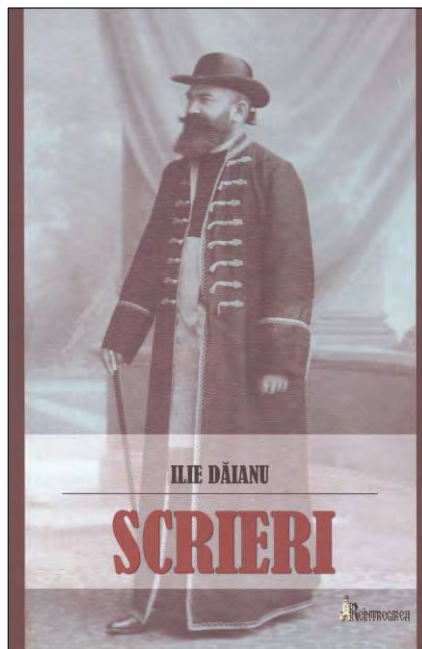
Ilie Dăianu, Scrieri. Ediție îngrijită, prefață, note și bibliografie de Ilie Moise-Alba-Iulia, Reîntregirea, 2010, 358 p. - ISBN 978-606-509-127-6.

Odată cu editarea Scrierilor lui Ilie Dăianu, prof. dr. Ilie Moise redeschide și întregeste orizontul profilat în *Oamenii și locurile Albei*, acela al personajelor - „caractere adevărate, dăltuite în piatră, desprinse, parcă, din operele lui Rebreanu, Agârbiceanu sau Pavel Dan” - plămădite undeva, pe Valea Secașului Mare sau în apropierea acesteia.

De ce o ediție Ilie Dăianu?

În primul rând - am putea spune superficial - pentru că Ilie Dăianu s-a născut, în 9 martie 1868, tocmai în localitatea Cut (jud. Alba), fost domeniu al Blajului. În al doilea rând, pentru că evoluția științifică și literară a lui Ilie Dăianu a fost una notabilă. Cu sprijinul iluștrilor săi dascăli - Timotei Cipariu și Ioan Micu Moldovan - și, desigur, prin muncă, voință și inteligență a studiat teologia și literele - la Budapesta și Graz, luându-și, în 1895, doctoratul cu teza *Vocalis nasalis în limba română*. Spirit receptiv, cu o solidă cultură literară, istorică și teologico-filozofică, a reușit să se impună drept unul dintre cei mai prestigioși membri și conducători ai societății Petru Maior din Budapesta. A fost un an (1895) redactor la ziarul *Dreptatea* din Timișoara, apoi, director al *Tribunei* din Sibiu, pe care a condus-o din 1896 până în 1900. Din 1902, a devenit preot și protopop al Clujului, funcție în care va rămâne aproape 40 de ani, până la pensionare. De reținut aici este faptul că Ilie Dăianu se considera protopop ortodox-unit, drept pentru care era invitat la toate dezbaterile privind detensionarea dintre cele două biserici și reușea întotdeauna să pună în valoare elementele care apropie cele două strane. De asemenea, a fost un membru marcant al Astreii și senator al României interbelice. În al treilea rând - așa cum ne dezvăluie studiul introductiv (*Ilie Dăianu și spiritul Blajului*) - pentru că distinsul cărturar se înscrie perfect în tiparele de recuperare a valorilor și a personalităților care individualizează județul Alba.

Prezenta antologie - tipărită de Centrul de Cultură „Augustin Bena”, cu sprijinul Consiliului județean Alba - reproduce texte precum: *Poetul silezian Martin Opitz și românii din Transilvania*, *Dr. Gustav Weigand*, *Un sfânt român pribeag: Ieremie Valabul*, *Gheorghe Șincai de la Șinca Veche*, *Timotei Cipariu*, *Eminescu în Blaj - Amintiri ale contemporanilor*, *Preotul luptător și prigonit: dr. Vasile Lucaciu, Moldovănuț*, *Un sat românesc de pe Secaș ș.a.*

Fie că avem de-a face cu însemnări de călătorie, studii de istorie culturală, creații literare, corespondență sau memorialistică, în opera lui Ilie Dăianu identificăm trei mari teme: Blajul cu dascălii și școlile sale, unirea cu biserica Romei și localitatea natală - Cutul, mereu prezent în gândurile, visele și preocupările sale.

De o aparte sensibilitate sunt amintirile (*M-am pornit la școală*), pagini realist obiective, presărate cu umbra trăirilor inocente ale copilăriei. Remarcăm, apoi, plăcerea cu care prezintă obiceiurile populare specifice sărbătorilor de iarnă, importante momente din viața satului și a comunității:

„Mi-aduc aminte că odată toți feciorii s-au adunat la noi, de Crăciun, cu «butea». Un obicei special al consătenilor noștri din Cut. Junișanii, cam din o parte a satului se asociau, adunau din toamnă vin, câte o ferie două, de la câte unu și se «băgau cu feciorii». În ajunul Crăciunului, umblau în grup la colindat, adunau bani, colaci, cărnuri de porc, și o săptămână întregă din Crăciun – în Anul nou – «Crăciunul ăl mic» – petreceau împreună, ziua, noaptea, mâncând, bând și jucând împreună. Petrecerea se făcea după anumită constituție, cu birău, cu jurați și alți diregători, care administrau averea și țineau buna rânduială” (p. 308).

Așadar, evocări relevante pentru lumea satului de altădată aduc la lumină frânturi de obiceiuri, rituri și ceremoniale, mentalități, rosturi și rânduiele bine definite:

„Copiii, până la 3 ani, umblau la noi cu același fel de cămașă ca și fetele, adică cu ie. A căpăta cămașă de băiat, era un eveniment familiar, important, cam cum era la romani «toga». Știam că mi se pregătește această surprindere. Vedeam gulerul ce mi-l cosea sora, Susana. În fine se isprăvi; cămașa era gata. Mi s-a dat să o încerc, dacă mă prinde bine. Când m-am văzut cu ea, fuga pe uliță, să o arăt la copii. Nu m-am oprit până în «guruțu Dicaniilor», în mijlocul unei «pieți» a satului, unde se adunau copiii la joacă. Mare bucurie pe mine! Nu m-am întors acasă până seară, când începu să-mi fie cam răcoare în cămașă. Era primăvara de timpuriu” (p. 315).

Nota caldă a amintirilor se încheie la Sebeș - burgul căruia puiul de țăran, ajuns om de vază, important, i-a păstrat vie, până la sfârșit, imaginea impresionantă a primului oraș pe care-l văzuse:

„Și acum, la bătrânețe, când trec prin Sebeș-Alba - mă înduioșez văzând școala ortodoxă, „făuriștea” unde am descălțat opincile, casa lui Hintz de lângă biserica unită, și mai ales gimnaziul sașilor, pe care stă și acum inscripția, cu litere de aur: «Bildung ist Freiheit» (*Cultura este libertate!*).

Volumul cuprinde și o fișă bio-bibliografică (redactată de Ilie Dăianu, în 1934, ca răspuns la un chestionar al Sindicatului Presei Române din Ardeal și

Banat), un glosar destinat explicării unor termeni regionali și arhaici, bibliografia selectivă a scrierilor lui Ilie Dăianu, cele mai importante referințe critice și câteva ilustrații.

Este o ediție elegantă, de aleasă ținută care ni-l prezintă pe dr. Ilie Dăianu (prin tot ce a întreprins și prin ideile generoase care au stat la baza întregii sale activități) ca „produs” și reprezentant tipic al spiritului care domnea în școlile blăjene la sfârșitul veacului al XIX-lea. Cu toate acestea, profesorul dr. Ilie Moise atrage atenția, în studiul introductiv, asupra faptului că locul și rolul lui Ilie Dăianu în cultura și civilizația românească vor putea fi stabilite definitiv doar atunci când cercetătorii vor reuși să publice fondurile de manuscrise existente la Biblioteca Națională din București și la Arhivele din Cluj.

Andreea BUZAȘ